Zorgen om de **nieuwe Omgevingswet**

Tekst **Willy van Strien**

Natuurliefhebbers houden niet per se van bureaucratische procedures. Plaatselijke vogel-, vlinder-, paddenstoelen- en amfibieënwerkgroepen hebben daar ook vaak geen tijd en capaciteit voor. Natuurbeschermingsorganisaties zetten zich daarom schrap nu, naar verwachting, op 1 juli 2022 de Omgevingswet van kracht wordt. Daar gaat onder meer de Wet natuurbescherming in op. In die wet is de bescherming van natuurgebieden en plant- en diersoorten vastgelegd. Maatschappelijke organisaties en burgers krijgen de zware verantwoordelijkheid om de uitvoering van de Omgevingswet in de gaten te houden en in goede banen te leiden.
Met de nieuwe wet gaan beschermingstaken vooral naar gemeenten. Het rijk stelt slechts globale richtlijnen vast; gemeenten krijgen instructies van provincies. Maatschappelijke organisaties en burgers kunnen meer stem krijgen bij de planvorming en besluitvorming. Maar of ze daar gebruik van maken en succes mee boeken? Natuurbeschermers vrezen van niet.
Natura 2000-gebieden die vallen onder de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn blijven beschermd, maar voor andere natuurgebieden verandert er veel. Zoals voor het Natuurnetwerk Nederland, dat behalve vrijwel alle Natura 2000-gebieden nog veel meer natuurterreinen omvat.
"Dat Natuurnetwerk is de ruggengraat van onze natuur", zegt Toine Cooijmans, beleidsmedewerker van Natuurmonumenten in Noord-Brabant. "Ook alle terreinen van Natuurmonumenten maken er deel van uit. Dertig jaar lang was er een stelsel van beschermingsregels, maar daar wordt nu een belangrijk onderdeel uit gesloopt."
Dat onderdeel is het 'nee, tenzij'-principe voor activiteiten binnen het natuurnetwerk die de natuur kunnen schaden. Zo'n activiteit mag onder de Wet natuurbescherming alleen als er geen alternatieven zijn, als er een dwingende reden van groot openbaar belang voor is en als natuurverlies gecompenseerd wordt. De Omgevingswet schrapt de eerste twee eisen. Cooijmans: "De toets heeft de afgelopen tijd veel plannenmakers en projectontwikkelaars doen afzien van ingrepen, en die drempel dreigt nu te verdwijnen."
Maar dat hoeft niet te gebeuren, stelt Lex de Savornin Lohman, juridisch medewerker van de Natuur en Milieufederatie Noord-Holland: "Provincies kunnen ervoor kiezen om het 'nee, tenzij'-principe te handhaven, en natuurorganisaties en burgers kunnen dat aan provincies vragen." Cooijmans: "De meeste provincies lijken het te gaan doen. Toch vind ik dat de rijksoverheid hier zijn verantwoordelijkheid had moeten nemen en het principe landelijk had moeten opleggen."
Het hangt dus van provincies af of natuur er met de Omgevingswet op vooruitgaat. De Stichting Duinbehoud hoopt het, vertelt directeur Marc Janssen: "Als provincies de regie nemen en toezicht houden, kan dat een verbetering betekenen. We vragen hun dan ook om de regels voor gemeenten aan te scherpen. Maar als ze de gemeenten vrij spel geven, heb ik er een hard hoofd in, want gemeenten voeren niet altijd een goed natuurbeleid. Als het daar aankomt op een afweging van economische belangen tegen natuurbelangen, krijgt de economie vaak voorrang. In kustplaatsen bijvoorbeeld, waar wij mee te maken hebben, zijn de middenstand en recreatiesector sterke spelers."
Maar hij ziet ook kansen: "Gemeenten kunnen straks in hun omgevingsplan, dat de bestemmingsplannen vervangt, een mooie paragraaf over natuur en landschap opnemen. In bestemmingsplannen kon dat niet, want die gingen alleen over ruimtelijke ordening. Een omgevingsplan heeft meer reikwijdte."
Om bedreigingen voor de natuur af te wenden en de kansen te benutten, raadt De Savornin Lohman natuur-

1 Scharlaken wasplaat. (Foto: Koos Dijksterhuis)

2 Boomkikker. (Foto: Koos Dijksterhuis)

beschermingsorganisaties en burgers aan om de vinger aan de pols te houden en de mogelijkheden om mee te praten – in jargon: te participeren – goed te gebruiken. Dat zijn de natuurorganisaties zeker van plan. Maar ze vrezen, zeker bij besluitvorming op gemeentelijk niveau, een ongelijk speelveld, waarin uitvoerders van natuurbedreigende initiatieven een kennisvoorsprong hebben. "Ik ben bang dat de natuur in veel gemeenten het onderspit zal delven; vooral in agrarische gemeenten," zegt Ruud van Beusekom van Vogelbescherming Nederland. "Natuurorganisaties zijn versnipperd en dan is het moeilijk om een duidelijk geluid te laten horen. We moeten dus samenwerken en onze achterban mobiliseren. Dat gebeurt ook al: negen natuur- en milieuorganisaties hebben samen een informatieve website opgezet. En wij als Vogelbescherming gaan in vijf voorbeeldgemeenten onze achterban helpen om de natuur een stem te geven. Ook geven we lobby-workshops over hoe je het beleid in je eigen gemeente kunt beïnvloeden."

Janssen van de Stichting Duinbehoud wacht evenmin gelaten af: "Wij zijn in gesprek met diverse gemeenten, waarvan er veel al vroegtijdig met de Omgevingswet aan de slag zijn gegaan. De Omgevingswet noemt de intrinsieke waarde van de natuur en de daaruit voortvloeiende zorgplicht. Nu gemeenten integrale omgevingsplannen gaan maken en bij besluitvorming alle belangen tegen elkaar moeten afwegen, zien we kans om die intrinsieke waarde en zorgplicht sterker te gaan inzetten."

Maar hoewel hij blij is met de mogelijkheden voor participatie, heeft hij ook twijfels: "Het risico bestaat dat je er veel tijd en energie in steekt en dat het uiteindelijk niets oplevert. Want burgerparticipatie kan wel verplicht zijn, maar gemeenten en initiatiefnemers zijn niet verplicht om vervolgens iets met de resultaten te doen. Je moet dus maar hopen dat ze bereid zijn om je inbreng mee te nemen." Ook hier is iets aan te doen, meent De Savornin Lohman: "Gemeenteraden kunnen hun gemeentebestuur vragen om in een verordening vast te leggen hoe ze de participatie gaan vormgeven."

Met allerlei organisaties is de versnippering van natuurbescherming een probleem, stelt wethouder Henk Nijhof van de gemeente Hellendoorn: "Natuurbeschermers zouden als één groep moeten optreden, zoals de boeren. Die hebben een krachtige lobby en zitten bij elk overleg." En hij raadt aan om vaart te maken: "Ga zo gauw mogelijk naar provincies en gemeenten en zeg te willen praten over de omgevingsvisie. Want gemeenten en provincies zijn daar al druk mee in de weer. Kom je achteraf met bezwaren aanzetten, dan ben je te laat."

Natuurorganisaties zijn bang voor een versnipperd beleid als provincies en gemeenten elk hun eigen weg gaan. Dat betekent extra werk. Cooijmans: "We hebben te weinig staf om dat bij te benen; de meeste vrijwilligers zijn natuurliefhebbers die graag in het veld bezig zijn. Natuurbescherming zou niet moeten afhangen van de inzet van maatschappelijke organisaties en burgers." ■

Literatuur

Kistenkas, F.H., W. Nieuwenhuizen, D.A. Kamphorst & M.E.A. Broekmeyer, 2018. Natuur en landschap in de Omgevingswet. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-technical report 24.

Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland en Natuur & Milieu, 2021. Roeien met nieuwe riemen. Mogelijkheden om kansen door de Omgevingswet voor natuur, milieu en duurzaamheid te benutten en bedreigingen te beperken. Actueel | Omgevingswet (samenvooronzeleefomgeving.nl).

Website over Omgevingswet van natuur- en milieuorganisaties: **www.samenvooronzeleefomgeving.nl/**
Website over Omgevingswet van overheden: **https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl**

3 Akkerhommel op bosandoorn. (Foto: Koos Dijksterhuis)

4 Geoorde fuut. (Foto: Koos Dijksterhuis)

‘We vragen provincies om de regels voor gemeenten aan te scherpen’

Hoofdzaken Omgevingswet

De Omgevingswet bundelt 26 wetten en honderden regels over de bescherming en het gebruik van onze leefomgeving: wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. Opvallend aan de nieuwe wet is de decentralisatie: provincies en gemeenten krijgen meer ruimte voor eigen beleid. De rijksoverheid heeft een nationale omgevingsvisie ontwikkeld en legt in vier Algemene Maatregelen van Bestuur vrij flexibele rijksregels op. Provincies stellen elk een provinciale omgevingsvisie op en een omgevingsverordening, met instructies waar gemeenten zich aan moeten houden. Gemeenten krijgen meer ruimte voor eigen afwegingen en initiatieven, bijvoorbeeld op het gebied van energietransitie. Elke gemeente maakt een omgevingsvisie, en een omgevingsplan dat de huidige bestemmingsplannen vervangt. Gemeenten krijgen daar acht jaar de tijd voor. Wat ook opvalt is dat natuur- en milieu-organisaties en betrokken burgers meer betrokken moeten worden bij die omgevingsvisies en -plannen, en ook bij initiatieven van bijvoorbeeld projectontwikkelaars; meer participatie dus. Overheden en initiatiefnemers moeten aangeven hoe ze burgers en maatschappelijke organisaties bij de besluitvorming betrekken. Burgers en maatschappelijke organisaties kunnen daartoe ook het initiatief nemen.